

GELENEKTEN GÜNÜMÜZE AKTARIMLAR “Venüs”

Yrd. Doç. İsmail Tetikçi*

*Atatürk Üniversitesi GSF Temel Eğitimi Bölümü

ismailtetikci@gmail.com

Öz

Bu Çalışma, Giorgione, Titian ve daha birçok ressamın benzer kompozisyonda resmettiği, bir şablon gibi kullandıkları, mitolojik bir kahraman olan “Venüs/Afrodit” temasını ele almaktadır. Geçmişten günümüze belli başlı ‘Venüs/Afrodit’ resimleri, üzerinde durularak, bir önceki eserin daha sonrakileri nasıl etkilediği, bazen şablon haline dönüşen ortak estetik beğenin yüz yıllar boyunca nasıl değişip günümüze kadar geldiği ve Türk Resim Sanatında nasıl yansıma bulduğu anlatılmaya çalışılacaktır. Bu yapılırken geleneğin modern sanata aktarımı, bu aktarımın sonuçları, önemi ve yetisi, resim çözümlenmeleriyle irdelenemeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Venüs, aktarım, figür

Abstract

This performance has mythological hero “Venüs/Aphrodite” as a subject, which is used by lost of artist including Giorgione and Titian as a pattern and/or similar composition. All ‘Venüs/Aphrodite’ performances up to date will be evaluated to understand how previous paintings would affect next ones. How asthetical point of vievs as a main pattern of performances had been changed during centuries and their outcomes in Turkish Art of Painting. Transformation from tradational to modern art, results of this transformation andhow importantant it is, would be explicated by artworks analysis.

Key words: Venüs, transformation, Figure

Venüs/Afrodit

Venüs konusu mitolojik geçmişi ile çağlar boyunca değişen toplumsal, kültürel yaşam içerisinde batı kültüründe hep var olmuştur. Bu var oluş her dönem ideal insan anlayışına paralel olarak sanat yapıtlarında şekillenmiştir.

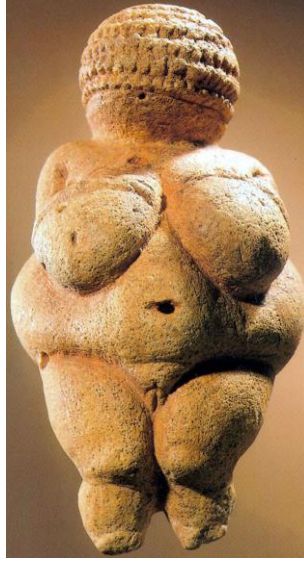
Güzellik ve aşk tanrıçası olan Venüs ya da Afrodit'in doğuşu üzerine iki efsane vardır. Hesiodos, bu tanrıçanın denizin köpüklü dalgalarından doğduğunu söylerken, Homeros tanrıçanın Zeus ile Okenos kızı Dione' den doğduğunu söyler.

Homeros ve pek çok şair, Aphrodite'i altın, işveli, cilveli, gönül alıcı, gibi sıfatlarla nitelerler. Sevgiyi, sevişmeyi simgeleyen tanrıça, çelişkili ve belirsiz bir kişilik sergiler. Efsaneye göre:

“Aphrodite topal tanrı Hephaistos'la evlendirilir, nasıl ve nedeni belli değil ama şairler onun çirkin kocasını aldatmasını ballandıra ballandıra anlatırlar. Bu öykülerin başında Homeros'un Odysseisa'sındaki serüven gelir. Bu serüveni kör ozan Demodokos anlatır Alkineos'un sarayında toplanmış konuklara. Ares'le Aphrodite'nin seviştiklerini güneş tanrı görür ve Hephaistos'a haber verir, ünlü demirci tanrı da kırılmaz, çözülmez zincirlerden bir ağ örer, yerleştirir onu yatağının altına, sonrada yalancıktan Lemnos adsına gider. İki tanrı sevişirken demir ağın içinde tutuklu kalırlar, onları suçüstü yakalayan Hephaistos da acı acı bağırır, sahneye seyirci olan tanrılar arasında da dinmez bir kakkaha kopar.” (Erhat, 2001: 42)

Bunun yanı sıra Afrodit'in Adonis ve Ankhises ile de ilişkisi vardır. Roma Döneminde kullanılan adı ise Venüs'tür.

Bilinen en eski Venüs, yaklaşık olarak M. Ö. 25.000 yıllarına tarihlendirilir. Wachau'da Willendorf'ta yapılan demiryolu inşaatı sırasında bulunan, kireç taşından, neredeyse hiç hasar görmeden günümüze ulaşan heykelcik 11 cm yüksekliğindedir. Kafasında yüz bulunmayan, keçiyi andıran bacakları, aşırı geniş kalça kemikleri, kocaman göbeği ve göğüsleri, dikkat çekici bir Venüs tepesi ve geniş kalçaları olan çıplak bir kadın figürünü temsil eder. (Hersey, 1996: 89)

Willendorf Venüs'ü, Kireç taşı, 11 cm

Uyuyan Venüs (Dresden Venüsü)

Willendorf Venüs'ü heykelciği ya da anlatılan mitolojik hikâyelerle, “Uyuyan Venüs”ün elbette biçimsel olarak doğrudan bir bağlantısı yoktur. Ancak her ikisinde de dönemin güzellik, doğurganlık, çekicilik ya da benzeri kelimelerle çağrışım yapan ideal öge biçimlendirilmektedir. Bu anlamda “Uyan Venüs” önceki eserlerle bağ kurar. Ayrıca konu ne kadar farklı ele alınsa da üretilen eser sonuçta hep benzeri çağrışımları yapan Venüs/Afrodit'tir.

Giorgione bu resimde Rönesans'ta birçok sanatçının yaptığı gibi mitolojik bir konuyla ilgilenir. Yaşamının son dönemine ait olan Venüs tablosu, bu türde ilk örnek olarak kabul edilir. Bu boyutlarda çıplak bir kadın figürü resmi olarak da ilk olma özelliği taşır. Benzeri bazı gravürler ya da çizimlerde, ‘nü’ ya da ‘yatan nü’ resimleri mevcuttur ancak bu çizimleri uyuyan Venüs'le kıyaslamak mümkün değildir.

Yatay bir dikdörtgen kadrage sahip “Uyuyan Venüs” resmi, sanat tarihindeki önemli başyapıtlardan biridir. Geometrik olarak yatay hareketlerin arka arkaya sıralandığı resimde sanatçı, o dönemde çok az kullanılan gümüşümsü bir rengi kumaşlarda kullanır. Bu kumaşlar önde ilk yatay hareketi oluşturur. Sonra bütün bu sıcak koyu atmosfer içerisinde, resmin en açık alanını oluşturan yatan diyagonal bir harekete sahip Venüs'le karşılaşırız. ‘Böylesi bir doğa içinde bu çıplak kadının ne işi var?’ sorgulamasını bize yaptıran figür aslında bu haliyle hem olabildiğince gerçek hem de bu gerçeklikten uzaklaştıran ikili bir sorgulamayı da resme sokar ki bu konunun tanrısal yönüyle de ilişkilidir. Öndeki açık alanlar daha sonra üstteki açık renkteki bulutlarla ilişki kurar ve hareketleri birbirlerinin tersi yöndedir. Figürün sağ üst kısmında açılan Rönesans penceresi diyebileceğimiz alanda doğa öğeleri bir biri ardına dönen, kıvrılan sesiz ve durağan bir biçimsellikle

resmedilmiştir. Manzaranın bu özenli ele alınmış kıvrımları Venüs'ün vücudunda ki kıvrımlarla bir bütün gibidir ve Venüs arkadaki doğanın bir parçasıymış izlenimini uyandırır. Resimde ki bütün bu yatay hareketlere karşı figürün başının arkasındaki koyu, blok halindeki dikey form yüzeyin ortasında figürle doğayı hem birbirinden ayıran, hem de onunla bağ kuran bir espas oluşturur.

Venüs figürü geçmişle bağını verdiği bu pozla kurar. Bir eli başının arkasında diğer eliyle de cinsel uzvunu örter. Bu erotik gönderme hemen her Venüs resmi veya heykelinde biraz farklı hareketlerle tekrarlanır. Giorgione'dan sonrada figürün bu pozu ya da yakın bir duruş kullanılacaktır.

Vasari'nin iddiasına göre, Giorgione öldüğünde resim yarım kalmıştır. Sonrasında Titian resmi tamamlamıştır. Bu Titian'ın "Urbino Venüsü" adlı resmi düşünüldüğünde doğru olarak kabul edilebilir. Ancak bir kesinliği yoktur.

Giorgione, "Uyuyan Venüs", 108,5x175 cm, TÜYB, 1509

Urbino Venüsü

Giorgione'nin "Uyuyan Venüs"ü ile neredeyse aynı kompozisyona sahip olan "Urbino Venüsü"ünde, "Uyuyan Venüs"den farklı olarak kıvrılan, dönen, diyagonal yatay hareketler yerini daha geometrik formlara bırakır. Ayrıca bu bir iç mekân resmidir. Doğa sadece arkadaki pencereden çok az gösterilmiştir. Venüs'ün arkasındaki koyu dikey form, örnek aldığı resimdeki neredeyse aynıdır. Figürün pozunu başın arkasındaki eli saymazsak aynı hareketi sergiler. Tiziano başın arkasındaki eli aşağı indirmiş ve bir çiçek demeti yerleştirmiştir. Sol el yine aynı biçimde cinsel uzvu kapatır biçimde resmedilmiştir.

Sanatçı Giorgion'dan farklı olarak Venüs'ü tanrısal boyuttan uzaklaştırır. Figürün bakışları doğrudan izleyicinin üzerindedir. Genel duruş daha şehvetli ve erotiktir. Alegorik süslemelerden sıyrılmış daha bu dünyaya ait bir hal almıştır.

Sadakati simgeleyen köpek sanki sadakatsizliğe dikkat çekercesine uyumaktadır. Arkada bir sandığı karıştıran hizmetçiler ortamdaki erotik çağrışımı arttırıcı niteliktedir. Venüs'ün ifadesi var olan bir kişinin yüzü gibidir. Bir heykel ya da var olan bir resme bakarak değil sanki yaşayan bir modelden yapılmıştır. Ancak bütün bu dünyasal duruma karşı sanatçı mahremiyet içinde erotizmi saklayan tanrıçasını idealleştirmiştir.

Tiziano, "Urbino Venüsü", 119x165 cm, TÜYB, 1538

Çıplak ve Giyinik Maya

"Uyuyan Venüs" ya da Urbinolu Venüs" ile yakın bir bağ içerisinde olan diğer bir Venüs resmi Goya'ya aittir. Figürün hareketi, aksi yönde de olsa yaptığı diyagonal hareket, ifadesi ve genel etki resme daha ilk bakışta bize daha önce gördüğümüz Venüsleri hatırlatır.

Çıplak ve Giyinik Maya, Hemen hemen birbiriyle aynı pozda, aynı kadının yakın tarihlerde yapılmış biri giyinik biri çıplak iki resimdir. Resimleri sipariş eden kişi bilinmemekte ancak kadın avcısı olarak isim yapmış Bakan Godoy'un bu resimlere sonradan sahip olduğu bilinir. Resimleri salonuna asarken Giyinik Maya'yı öne Çıplak Maya'yı onun arkasına asıp, kullanılan bir mekanik sistemle öndeki resmi kaldırıp arkadaki Çıplak Maya'yı izlediği anlatılır. (Krausse, 2005: 55)

Çıplak resim yapmanın yasaklandığı bir dönemde İspanyada yapılan bu resimlerde ki karakter mitolojik bir kimlik taşımaktan uzaktır. Goya'nın döneminde yaşayan gerçek biri olduğu aşıkârdır. Karanlık bir atmosferde rengin ve ışığın bilinçli olarak gayet erotik bir pozda duran Maya'yı ilgi odağı haline getirmesi istenilen dünyevi cinsel çağrışımı güçlendirir niteliktedir.

Goya, "Çıplak Maya", 97x190 cm TÜYB, 1789-1805

Goya, "Giyinik Maya", 97x190 cm TÜYB, 1802-1805

Aynadaki Venüs

Velazquez çok bilinen iki Venüs'ü yani aynaya bakan ve yatan Venüs pozunu birleştirerek yeni bir kompozisyon oluşturur. Sırttan, yatan pozda çizilen Venüs'ün yüzünü aynadan görebiliyoruz ve bu ayna resmin merkezinde, ilgi merkezi halinde. Çıplak figürün arkasına yerleştirilmesine rağmen aynadaki portre izleyiciyle ifadesi ve bakışlarıyla farklı içsel bir bağ kurmakta.

Umberto Eco Venüs resimlerinde *“kadınların yüzünde beliren o mahrem, yoğun, yarı bencil ifade psikolojik bakımdan çözümlenmesi güç ve bazen bilerek gizemliydi. Velazquez'in Venüs'ü sadece arkadan görüldüğünden, yüzünün aynadaki aksiyile yetinmek gerekir.”* (Eco, 2006: 198) Demektedir.

Resme biraz dikkatli bakacak olursak aslında ayakta duran çocuğun dikey hareketi ve resim içindeki yeri, ayaklarından başlayarak figürün başına doğru diyagonal hareketi ve üst üste yatay hareketler aslında kompozisyonun önceki Venüslere ne kadar yakın olduğunu göstermektedir. Elbette ki Velazquez gibi bir usta bu yakın bağı kendine has yenilikçi tavrıyla kırmış aynı kompozisyonu bize bambaşka bir resim olarak göstermiştir.

Velazquez, “Aynadaki Venüs”, 122x177 cm, TÜYB,

Olympia

Manet'nin bu resminde eski ustalara öykündüğü çok açıktır. Kompozisyon belli bazı değişiklikler dışında Uyuyan Venüs'e ve Urbinolu Venüs'e çok yakındır. Ancak sanatçı kendine has yeniden yorumuyla bambaşka bir dünyayı izletir. Örneğin 'çıplak' çıplak değildir! Boynundaki kolyesi ve saçındaki çiçek onu Rönesans' da ki Venüslerden farklı kılar. Bu resimde artık tanrısal bir durum

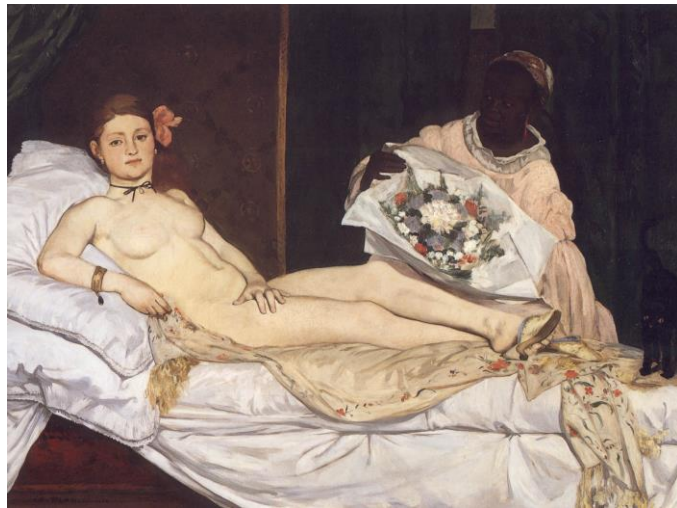

aramak zordur. Bütün poz, ifade, seçilen renkler tümü bir hayat kadının yaşamına göndermeler yapar niteliktedir.

Bu sade ve yalın resmetme tavrı Japon sanatının izlerini taşır. Yüzey koyu ve açık olacak biçimde, ön açık, arka koyu resmedilmiş. En önde sol alttaki koyu alanla arkadaki koyu içine alınan açıklık ve içindeki çıplak figürü ön plana çıkarmaktadır. İdealize etme söz konusu değil, yaşayan biri resmedilmiştir.

“Ölümlülüğün içerdiği son derece sade bir doğrultuda çıplak bir kadın; çıplaklıktan da öte, çırılçıplak hale getirilmiş gerçek bir kadın... Rembrand’ın ‘Batseba’sından bu yana böyle bir şey kesinlikle görülmemiştir. Manet’in arzu ve eğilimleri yönünde buna bir ölçüde kışkırtıcı ve karıştırıcı öğeler eklendiği de inkâr edilemez. Zola’nın da dediği gibi; tablodaki kara kedi oraya milleti dehşete düşürmek amacıyla konmuş olmasa gerektir.” (Bazin, 1972: 25)

Resimdeki hizmetçi, çiçekler ve etraftaki objeler kaliteli bir yaşama gönderme yapmakta. Bunun nedeni bir hayat kadını olan resimdeki çıplak figürün izleyiciye göndermek istediği mesaj ya da ressamın yaşama dair ilgisi olabilir. Diğer Venüslerde olduğu gibi sol el cinsel organı kapatmakta ama bu resimdeki el daha çok bir aslan pençesi gibi resmedilmiş. Tıpkı David’in yapmış olduğu tahtta oturan Napolyon resmindeki, Napolyon’un hükmeden eli gibi. Kadınlığın ön plana çıkarıldığı Olympia’da elin bu biçimde resmedilişi artık kadının yaşamda söz sahibi olduğu ve hükmedebilme durumunu anlatır gibi. Olympia’nın bakışları doğrudan izleyicinin üzerinde. Bu bakışta hem erotik bir anlam hem de kadın kimliğinin sahip olduğu güvene ve hâkimiyete de gönderme yapmak mümkün. Sonuçta tanrıça Venüs yıllar sonra yaşayan, var olan bir insan olarak belirgin bir şekilde resmedilmiş. Hakkında anlatılan aşk hikâyeleri ve kişiliğiyle ilgili belirsizlikte tüm bu isimleri yapan sanatçılar tarafından göz ardı edilmemiş ve resme ikincil bir anlam olarak eklenmiştir.

Manet, “Olympia”, TÜYB, 1863

Nü'lü Kompozisyon

Zeki Faik İzer bazen farklı konularda batılı ustaların işlerinden yorum eserler üretmektedir. Bu yorumlardan biride “Nü'lü kompozisyon” dur. Resim kompozisyon olarak hemen her şeyiyle bize Giorgione'nun “Uyuyan Venüs”ünü hatırlatmaktadır. İzer neredeyse aynı armonide bir doğa içerisinde resmettiği çıplağının kollarını başının altına koymuş, figürün rengini daha sıcak bir armonide boyamıştır. Arkadaki görünüşü ve figüre yaklaşımı daha izlenimci bir tavır sergiler. Bunun dışında resim bildik Venüslere çok yakındır.

Zeki Faik İzer, “Nü'lü Kompozisyon”, 99,5 x 120 cm, TÜYB

KAYNAKÇA

ECO, Umberto, (2006), çev:Ali Cevat Akkoyunlu... **Güzellğin Tarihi**, Doğan Kitap, İstanbul

ERHAT, Azra (2001), **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, 10.basım, İstanbul

GOMBRICH, E.H. (1997), **Sanatın Öyküsü**, Remzi Kitabevi, İstanbul

HERSEY, George L. (1996), Çev: Rahmi G. Ögdül, **Cazibenin Evrimi**, Say Yayınları, İstanbul

KRAUSSE, Anna-Carola (2005), çev: Dilek Zaptıoğlu **Rönesans'tan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü**, Literatür Yayıncılık,

WÖLFLİN, Heinrich (1990), **Sanat Tarihinin Temel Kavramları, Remzi Kitabevi**, İstanbul

<http://tr.wikipedia.org/>